

Total No. of Questions : 14]

X

2038

ਸਲਾਨਾ ਪਰੀਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ

SOCIAL STUDIES

(Punjabi, Hindi and English Versions)

(Morning Session)

Time allowed : Three hours

Maximum marks : 90

(Punjabi Version)

- ਨੋਟ : (i) ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਪੰਨੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ ਵਾਲੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਾ-ਕੋਡ/ਪੇਪਰ-ਕੋਡ 06/B ਜ਼ਰੂਰ ਦਰਜ ਕਰੋ ਜੀ ।
- (ii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਪੰਨੇ ਗਿਣ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਟਾਈਟਲ ਸਹਿਤ 26 ਪੰਨੇ ਹਨ ਅਤੇ ਠੀਕ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਹਨ ।
- (iii) ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਪੰਨਾ/ਪੰਨੇ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੱਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ/ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ।
- (iv) ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ।
- (v) ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਚਿੱਤਰ ਅਤੇ ਨਕਸ਼ੇ ਬਣਾਓ ।
- (vi) ਨਕਸ਼ੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਟੈਂਸਿਲ ਵਰਤਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ।
- (vii) ਨੇਤਰਹੀਣ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਭੂਗੋਲ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਉੱਪ-ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਕਸ਼ੇ ਭਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਕੇਂਦਰ, ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣਗੇ ।
- (viii) 1-1 ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਲਾਇਨ ਜਾਂ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ, 3-3 ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 30-50 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ 5-5 ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਹਰ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲਗਭਗ 100-120 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿਓ ।
- (ix) ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਆਪਣੀ ਉੱਤਰ-ਪੱਤਰੀ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਕਰ ਦਿਓ ।

ਭਾਗ-ੳ (ਭੂਗੋਲ)

ਅੰਕ = 25

ਨੋਟ : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਦਿਓ :

1. (i) ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਲਿਖੋ । 1
 - (ii) ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਰਬਤੀ ਚੋਟੀ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ? 1
 - (iii) ਦੋ ਅਲੋਹ ਖਣਿਜਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ । 1
 - (iv) ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੱਸੋਂ ਦੀ ਘਣਤਾ ਕੀ ਹੈ ? 1
- ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ/ਬਹੁ-ਵਿਕਲਪੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ
- (v) ਹੀਰਾ ਕੁਝ ਡੈਮ ਮੀਟਰ ਲੰਬਾ ਅਤੇ ਮੀਟਰ ਉੱਚਾ ਹੈ । 1

06/B-X

[Turn over

(vi) ਸੰਚਾਰ ਸਾਧਨ ਨੂੰ 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਮਾਧਿਅਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

(ੳ) ਰੇਡੀਓ

(ਅ) ਟੈਲੀਫੋਨ

(ੲ) ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ

(ਸ) ਕੰਪਿਊਟਰ

1

1×6=6

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਤਿੰਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(i) ਸੌਰ ਊਰਜਾ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਊਰਜਾ ਦਾ ਸੋਮਾ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

3

(ii) ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਦੇਸ ਕਿਉਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

3

(iii) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੇ ਰੋਜ਼ਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਰੇਲ ਪਟੜੀਆਂ ਹਨ ?

3

(iv) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਖਾਣਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ ।

3

(v) ਰਾਜਸਥਾਨ ਅਰਬ ਸਾਗਰ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਖੁਸ਼ਕ ਕਿਉਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ?

3

3×3=9

3. ਕੁਦਰਤੀ ਬਨਸਪਤੀ ਕਿਵੇਂ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੇ ਲਈ ਜੀਵਨਦਾਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ?

5

ਜਾਂ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਲਵਾਯੂ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਤੱਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ?

5

1×5=5

4. ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਤੇ ਦਰਸਾਓ :

(i) ਹੀਰਾ ਕੁਡ ਡੈਮ

1

(ii) ਇੰਦਰਾ ਨਹਿਰ

1

(iii) ਕਾਲੀ ਸਿੱਟੀ ਖੇਤਰ

1

(iv) ਵੱਧ ਸਾਖਰਤਾ ਵਾਲਾ ਰਾਜ

1

(v) ਚੇਨੱਈ ।

1

1×5=5

ਭਾਗ-ਅ (ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ)

ਅੰਕ = 20

ਨੋਟ : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਦਿਓ :

5. (i) ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਦੋ ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਹਨ ?

1

(ii) ਮੌਸਮੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

1

(iii) ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?

1

(iv) ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁੱਢਲਾ ਉਦਯੋਗ ਦੱਸੋ ।

1

ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ/ਬਹੁ-ਵਿਕਲਪੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

(v) ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ (ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ.) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ।

1

(vi) ਦੂਜੇ ਦੇਸ ਤੋਂ ਵਸਤਾਂ ਮੰਗਵਾਉਣਾ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

1

(ੳ) ਨਿਰਯਾਤ

(ਅ) ਆਯਾਤ

(ੲ) ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਪਾਰ

1×6=6

6. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਤਿੰਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :
- (i) ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ । 3
- (ii) ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਪਾਰ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ । 3
- (iii) ਆਰਥਿਕ ਨਿਯੋਜਨ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ? 3
- (iv) ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਉ । ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੱਤ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ? 3
- (v) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਘੂ ਅਤੇ ਕੁਟੀਰ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੀਆਂ ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ । 3
- 3×3=9
7. ਆਜ਼ਾਦੀ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਪਾਰ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਅਤੇ ਦਿਸਾ ਵਿੱਚ ਆਏ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਵਰਨਣ ਕਰੋ । 5

ਜਾਂ

ਬੱਚਤ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਔਸਤ ਬੱਚਤ ਪਰਿਵਰਤੀ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਬੱਚਤ ਪਰਿਵਰਤੀ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦਿਉ । 5

1×5=5

ਅੰਕ = 25

ਭਾਗ-ੲ (ਇਤਿਹਾਸ)

ਨੋਟ : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਦਿਓ :

8. (i) ਮੰਜੀ-ਪ੍ਰਥਾ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? 1
- (ii) ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ 'ਸਪਤ ਸਿੰਧੂ' ਕਿਸ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ? 1
- (iii) ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ ਕਿਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ? 1
- (iv) ਬਾਬਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਹਮਲਾ ਕਦੋਂ ਕੀਤਾ ? 1
- (ੳ) 1524 (ਅ) 1514
- (ੲ) 1519 (ਸ) 1518 1
- (v) ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਮਿਸਲ ਕਿਹੜੀ ਸੀ ? 1
- (vi) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਜਨੇਊ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ? 1
- 1×6=6

9. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਤਿੰਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

- (i) ਭੈਰੋਵਾਲ ਦੀ ਸੰਧੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਰਾਣੀ ਜੀਂਦਾ ਨਾਲ ਕੀ ਵਰਤਾਓ ਕੀਤਾ ? 3
- (ii) ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲੜਾਈ ਤੇ ਇੱਕ ਨੋਟ ਲਿਖੋ । 3
- (iii) ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਤੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ? 3
- (iv) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਟਨਾ ਵਿਖੇ ਆਪਣਾ ਬਚਪਨ ਕਿਵੇਂ ਬਿਤਾਇਆ ? 3
- (v) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਤੇ ਇੱਕ ਨੋਟ ਲਿਖੋ । 3

3×3=9

10. ਜੈਤੋ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਹਾਲ ਲਿਖੋ ।

5

ਜਾਂ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੈਦਾਨੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।

5

1×5=5

11. ਪੰਜਾਬ (1947 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ) ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਭਰੋ :

(i) ਬਟਾਲਾ

1

(ii) ਪਠਾਨਕੋਟ

1

(iii) ਮੁਲਤਾਨ

1

(iv) ਚੇਲੀਆਂਵਾਲਾ

1

(v) ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ

1

1×5=5

ਭਾਗ-ਸ (ਨਾਗਰਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰ)

ਅੰਕ = 20

ਨੋਟ : ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵਾਕ ਵਿੱਚ ਦਿਓ :

12. (i) ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਰਮਾਣੂ ਨੀਤੀ ਕੀ ਹੈ ?

1

(ii) ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਕੌਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ?

1

(iii) ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ?

1

(iv) ਰਾਜਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

1

ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ/ਬਹੁ-ਵਿਕਲਪੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

(v) ਸੰਸਦ ਦੇ ਉੱਚ ਸਦਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ।

1

(vi) ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ।

1

(ੳ) 24 ਅਗਸਤ

(ਅ) 24 ਅਕਤੂਬਰ

(ੲ) 24 ਦਸੰਬਰ

1×6=6

13. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਤਿੰਨ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ :

(i) ਪੰਚਸ਼ੀਲ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।

3

(ii) ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।

3

(iii) ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਲਿਖੋ ।

3

(iv) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਐਂਗਲੋ ਇੰਡੀਅਨ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

3

(v) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ ।

3

3×3=9

14. ਭਾਰਤ ਤੇ ਚੀਨ ਦੇ ਵਿਗੜੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।

5

ਜਾਂ

ਵਿਧਾਨ ਮੰਡਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ ।

5

1×5=5

06/B-X

(Hindi Version)

- नोट : (i) अपनी उत्तर-पुस्तिका के मुख्य पृष्ठ पर विषय-कोड/पेपर-कोड वाले खाने में विषय-कोड/पेपर-कोड 06/B अवश्य लिखें।
- (ii) उत्तर-पुस्तिका लेते ही इसके पृष्ठ गिनकर देख लें कि इसमें टाइटल सहित 26 पृष्ठ हैं एवं सही क्रम में हैं।
- (iii) उत्तर-पुस्तिका में खाली छोड़े गए पृष्ठ/पृष्ठों के पश्चात् हल किये गये प्रश्न/प्रश्नों का मूल्यांकन नहीं किया जायेगा।
- (iv) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
- (v) आवश्यकता अनुसार चित्र तथा मानचित्र बनाएं।
- (vi) मानचित्र बनाने के लिए स्टेंसिल के प्रयोग की आज्ञा है।
- (vii) नेत्रहीन विद्यार्थी भूगोल और इतिहास के उप-विषयों में मानचित्र भरने के स्थान पर पूछे गये केन्द्र, स्थान या वस्तुओं के नाम और स्थिति स्पष्ट रूप में लिखेंगे।
- (viii) 1-1 अंक वाले प्रत्येक प्रश्न का उत्तर एक लाइन या एक शब्द में, 3-3 अंकों वाले प्रत्येक प्रश्न का उत्तर 30-50 शब्दों में और 5-5 अंकों वाले प्रत्येक प्रश्न का उत्तर लगभग 100-120 शब्दों में दें।
- (ix) भारत तथा पंजाब का नक्शा अपनी उत्तर-पुस्तिका के साथ नत्थी कर दें।

भाग-क (भूगोल)

अंक = 25

नोट : निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक शब्द अथवा एक वाक्य में दें :

1. (i) मिट्टी की परिभाषा लिखिए। 1
 - (ii) संसार की सबसे ऊँची पर्वतीय चोटी कौन-सी है ? 1
 - (iii) दो अलौह खनिजों के नाम लिखें। 1
 - (iv) पंजाब में जनसंख्या का घनत्व कितना है ? 1
 - रिक्त स्थान/बहु-विकल्पीय प्रश्न
 - (v) हीराकुड डैम मीटर लम्बा तथा मीटर ऊँचा है। 1
 - (vi) संचार साधन को 21वीं सदी का संचार माध्यम कहा जाता है।
 - (क) रेडियो (ख) टेलीफोन 1
 - (ग) दूरदर्शन (घ) कम्प्यूटर 1
- 1×6=6
2. निम्नलिखित पाँच प्रश्नों में से किन्हीं तीन के उत्तर दें :
 - (i) सौर ऊर्जा को भविष्य की ऊर्जा का स्रोत क्यों कहा जाता है ? 3
 - (ii) भारत को गाँवों का देश क्यों कहा गया है ? 3
 - (iii) भारत में कितने गेजों वाली रेल पटरियाँ हैं ? 3
 - (iv) भारत में सोने की प्रसिद्ध खानों के नाम लिखिए। 3
 - (v) राजस्थान अरब सागर के नज़दीक होते हुए भी शुष्क क्यों रहता है ? 3
- 3×3=9

3. प्राकृतिक वनस्पति किस प्रकार उद्योगों के लिए जीवनदान का कार्य करती है ? 5
अथवा
भारत की जलवायु को कौन-कौन से तत्व प्रभावित करते हैं ? 5

1×5=5

4. भारत के मानचित्र में भरें :

- (i) हीराकुड डैम 1
(ii) इन्दिरा नहर 1
(iii) काली मिट्टी का क्षेत्र 1
(iv) अधिक साक्षरता वाला राज्य 1
(v) चेन्नई। 1

1×5=5

भाग-ख (अर्थशास्त्र)

अंक = 20

नोट : निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक शब्द अथवा एक वाक्य में दें :

5. (i) योजनाओं की कोई दो असफलताएं कौन-सी हैं ? 1
(ii) मौसमी बेरोज़गारी क्या होती है ? 1
(iii) हरित क्रान्त से क्या अभिप्राय है ? 1
(iv) भारत का एक आधारभूत उद्योग बताएं। 1
रिक्त स्थान /बहु-विकल्पीय प्रश्न
(v) भारत के केन्द्रीय बैंक (आर बी आई) की स्थापना में हुई। 1
(vi) दूसरे देश से वस्तुएं मंगवाना कहलाता है। 1
(क) निर्यात (ख) आयात (ग) विदेशी व्यापार 1×6=6

6. निम्नलिखित पाँच प्रश्नों में से किन्हीं तीन के उत्तर दें :

- (i) भारतीय कृषि के विकास में सरकार के योगदान का वर्णन करें। 3
(ii) भारत के विदेशी व्यापार के महत्व का वर्णन करें। 3
(iii) आर्थिक-नियोजन का क्या अर्थ है ? 3
(iv) निवेश की परिभाषा दें। निवेश के निर्धारक तत्व कौन से हैं ? 3
(v) भारत में लघु तथा कुटीर उद्योगों की किन्हीं तीन समस्याओं का वर्णन करें। 3

3×3=9

7. स्वतन्त्रता प्राप्ति के बाद से भारत के विदेशी व्यापार के परिमाण तथा दिशा में आए हुए परिवर्तनों का संक्षेप वर्णन करें। 5

अथवा

बचत से क्या अभिप्राय है ? औसत बचत प्रवृत्ति तथा सीमान्त बचत प्रवृत्ति की परिभाषा दीजिए। 5

1×5=5

नोट : निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक शब्द अथवा एक वाक्य में दें :

8. (i) मंजौ-प्रथा से क्या भाव है ? 1
(ii) पंजाब को 'सप्त सिन्धु' किस काल में कहा जाता था ? 1
(iii) जाप साहिब किसकी रचना है ? 1
(iv) बाबर ने पंजाब पर पहला आक्रमण कब किया ?
(क) 1524 ई. में (ख) 1514 ई. में
(ग) 1519 ई. में (घ) 1518 ई. में 1
(v) सबसे पहली मिसल कौन सी थी ? 1
(vi) गुरु नानक देव जी कैसा जनेऊ चाहते थे ? 1
1×6=6

9. निम्नलिखित पाँच प्रश्नों में से किन्हीं तीन के उत्तर दें :

- (i) भैरोवाल की सन्धि के पश्चात् अंग्रेजों ने रानी जिंदा से कैसा व्यवहार किया ? 3
(ii) चमकौर साहिब की लड़ाई पर एक नोट लिखें। 3
(iii) श्री सतगुरु राम सिंह जी की कैसी गतिविधियों से अंग्रेजों को डर लगता था ? 3
(iv) गुरु गोविन्द सिंह जी ने पटना में अपना बचपन कैसे बिताया ? 3
(v) गुरु अर्जन देव जी की शहादत पर एक नोट लिखें। 3
3×3=9

10. जैतों के मोर्चे का वर्णन करें। 5

अथवा

पंजाब के मैदानी क्षेत्र का वर्णन कीजिए। 5

1×5=5

11. पंजाब (1947 से पहले) के मानचित्र में भरें :

- (i) बटाला 1
(ii) पठानकोट 1
(iii) मुल्तान 1
(iv) चिल्लियाँवाला 1
(v) आनन्दपुर साहिब 1
1×5=5

नोट : निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर एक शब्द अथवा एक वाक्य में दें :

12. (i) भारत की परमाणु नीति क्या है ? 1
(ii) सरकारी वकील कौन होते हैं ? 1
(iii) निरक्षरता किसे कहते हैं ? 1
(iv) राज्यसभा के सदस्यों का चुनाव कैसे होता है ? 1
रिक्त स्थान/बहु-विकल्पीय प्रश्न
(v) संसद के उच्च सदन को कहते हैं ? 1
(vi) संयुक्त राष्ट्र का जन्म को हुआ। 1
(क) 24 अगस्त (ख) 24 अक्टूबर (ग) 24 दिसम्बर 1×6=6
13. निम्नलिखित पाँच प्रश्नों में से किन्हीं तीन के उत्तर दें :
(i) पंचशील के सिद्धान्तों का वर्णन कीजिए। 3
(ii) लोकतन्त्र के मार्ग में आने वाली बाधाओं का वर्णन कीजिए। 3
(iii) भारतीय नागरिकों के अधिकार लिखें। 3
(iv) राष्ट्रपति लोकसभा में कब और कितने ऐंग्लो-इण्डियन मनोनीत कर सकता है ? 3
(v) राष्ट्रपति तथा प्रधानमंत्री के सम्बन्धों पर चर्चा कीजिए। 3
3×3=9
14. भारत और चीन के सम्बन्धों के बिगड़ने के मूल कारणों का वर्णन करो। 5
अथवा
विधानमण्डल की शक्तियों का वर्णन करें। 5
1×5=5

(English Version)

- Note :** (i) You must write the subject-code / paper-code **06/B** in the box provided on the title page of your answer-book.
(ii) Make sure that the answer-book contains 26 pages (including title page) and are properly serialized as soon as you receive it.
(iii) Question/s attempted after leaving blank page/s in the answer-book would not be evaluated.

(iv) *All questions are compulsory.*

(v) *Draw diagrams and maps, where necessary.*

(vi) *Use of stencil is allowed for drawing maps.*

(vii) *Blind students will clearly write about situation of the centre, place or name of the objects asked instead of filling the maps in Geography and History.*

(viii) *The answer of each question of 1-1 mark should be in one line or one word, of 3-3 marks in about 30-50 words and of 5-5 marks shall be in about 100-120 words.*

(ix) *Attach maps of India and Punjab with your answer-book.*

Part-A (Geography)

Marks = 25

Note : Answer the following questions in one word or one line :

1. (i) Define soil.	1
(ii) Which is the highest peak of the world ?	1
(iii) Name two non-ferrous Minerals.	1
(iv) What is density of population of Punjab ?	1

Fill in the blank/multiple choice questions.

(v) Hirakud dam is meter long and meter high.	1
(vi) means of communication is called communication medium of 21st century.	
(a) Radio	(b) Telephone
(c) Doordarshan	(d) Computer

1×6=6

2. Answer any **three** questions out of five.

(i) Why Solar energy is said to be future energy source ?	3
(ii) Why is India known as country of villages ?	3
(iii) How many gauges of rail tracks are there in India ?	3
(iv) Name the famous Gold mines in India.	3
(v) In spite of being close to the Arabian Sea, why does Rajasthan remain dry ?	3

3×3=9

3. How does natural vegetation act as a boon for industries ?

5

or

Which elements affect the climate of India ?

5

1×5=5

4. Show on the map of India :

(i) Hirakud dam	1
(ii) Indira canal	1
(iii) Black soil area	1
(iv) A state with high literacy rate	1
(v) Chennai	1

1×5=5

Part-B (Economics)

Marks = 20

Note : Answer the following questions in one word or one line :

5. (i) What are any two failures of planning ?	1
(ii) What is seasonal unemployment ?	1
(iii) What is meant by green revolution ?	1
(iv) Mention one basic Industry of India.	1
Fill in the blank/multiple choice questions.	
(v) R.B.I. was established in	1
(vi) Goods that a country gets from other countries are called	1
(a) Exports (b) Imports (c) Foreign Trade	1×6=6

6. Answer any **three** questions out of five.

(i) Explain the contribution of government in the development of Indian Agriculture.	3
(ii) Explain the importance of India's foreign trade.	3
(iii) What is the meaning of economic planning ?	3
(iv) Define investment. What are the elements of determining the investment ?	3
(v) Describe any three problems of small scale and cottage Industries in India.	3

3×3=9

7. Write a short note on change in volume and direction of India's foreign trade after Independence.

5

or

What do you mean by savings ? Define average propensity to save and Marginal propensity to save.

5

1×5=5

Part-C (History)

Marks = 25

Note : Answer the following questions in one word or one line :

8. (i) What is the meaning of the Manji system ? 1
(ii) In which period Punjab was called 'Sapta Sindhu' ? 1
(iii) Who wrote the Jaap sahib ? 1
(iv) When was Babur's first attack on Punjab ?
(a) in 1524 A.D. (b) in 1514 A.D.
(c) in 1519 A.D. (d) in 1518 A.D. 1
(v) Which was the first Misl ? 1
(vi) What type of sacred thread did Guru Nanak Dev ji want ? 1
1×6=6
9. Answer any three questions out of five :
(i) After the treaty of Bhairawal how did the British treat queen Jindan ? 3
(ii) Write a note on the battle of Chamkaur Sahib. 3
(iii) Which activities of Sri Satguru Ram Singh ji frightened the Britishers ? 3
(iv) How did Guru Gobind Singh ji spend his childhood in Patna ? 3
(v) Write a note on the martyrdom of Guru Arjan Dev ji. 3
3×3=9
10. Describe Jaito Morcha. 5
or
Describe the Plains of Punjab. 5
1×5=5
11. Fill in the map of Punjab (before 1947 A.D.) :
(i) Baula 1
(ii) Pathankot 1
(iii) Multan 1
(iv) Chillianwala 1
(v) Anandpur Sahib 1
1×5=5

Part-D (Civics)

Marks = 20

Note : Answer the following questions in one word or one line :

12. (i) What is the Atomic policy of India ? 1
 (ii) Who is a Public Prosecutor ? 1
 (iii) What is illiteracy ? 1
 (iv) How the members of Rajya-Sabha are elected ? 1

Fill in the blank / multiple choice questions.

- (v) The upper house of Parliament is called 1
 (vi) United Nations was established on 1
 (a) 24 August (b) 24 October (c) 24 December 1×6=6

13. Answer any **three** questions out of five.

- (i) Explain the Principles of Panchsheel. 3
 (ii) Explain hurdles in the way of democracy. 3
 (iii) Mention rights of an Indian citizen. 3
 (iv) When and how many Anglo-Indian's can be nominated by the President in the Lok Sabha ? 3
 (v) Discuss the relationships of President and Prime Minister. 3
- 3×3=9

14. Explain the main (basic) reasons which created tension between India and China. 5

or

Describe the powers of state Legislature. 5

1×5=5